

Нанушка Татьяна Соня Подковирова
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры иностранных языков профессионального направления,
докторант кафедры зарубежной литературы
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

КОМПАРАТИВИСТСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Компаративістика – це літературознавча дисципліна, що вивчає генетичні та контактні зв'язки, типологічні та інтер-текстуальні відношення національних літератур, а також характерні міжмистецькі та міждисциплінарні відношення.

Перспективність компаративістики як важливої галузі знань для розвитку національних літератур можна аргументувати тим, що жодна національна література не розвивається окремо, не пересікаючись з іншими національними літературами. Коли та чи інша література аналізується поза світовим контекстом, таке дослідження є неточним, вузьким на неповним.

Компаративістика досліджує взаємовпливи та взаємозв'язки різних національних літератур, ці зв'язки ділять на генетичні та контактні, типологічні. Генетичні зв'язки – зв'язки між різними літературними явищами, що йдуть від спільного джерела, тобто явищами, пов'язаними походженням. Вони вивчаються на тематологічному (теми, сюжети, мотиви), генетичному (роди, жанри, жанрові різновиди), міфологічному (складові частини літературного твору або процесу) та інших рівнях. Контактні зв'язки - це зв'язки між письменниками (і відповідно школами, течіями, літературами), що засвідчуються документально (листи, щоденники, спогади тощо). Генетичні зв'язки відповідно визначаємо як взаємодію творів на рівні сюжету, мотиву тощо, а контактні зв'язки враховують соціально -культурний контекст породження тексту.

Інколи між фактами літературного життя різних національних літератур діє механізм типологічних відповідностей, зумовлених, як стверджує Д. Наливайко, суспільно-історичними, світоглядними, естетико-художніми, психологічними чинниками. Свою думку дослідник ілюструє промовистим прикладом – романами Е. Золя «Жерміналь» та І. Франка «Борислав сміється», автори яких не знали один одного та незнайомі з творами один одного, однак можемо говорити про типологічний зв'язок творів на образно-тематичному рівні.

Ф. Тудуар-Сюрлап'єр у монографії «Наша потреба в порівнянні» здійснює детальний огляд сучасної теорії компаративістики, порівнюючи «якими є роль і місце порівняння в літературі й ширше — в усій галузі культури» [2, 17]. Порівняння — акт критики в собі, воно відкриває здатність творів бути об'єктами критики. Для викладення теорії компаративістики, дослідниця пропонує чотири «протоколи», інакше кажучи — сукупність тих умов і правил, за яких можна здійснювати порівняльний аналіз. Перший протокол необхідний, щоб виробити звичку до зіставлення; другий — для визначення таксономії й термінологічних неологізмів; третій — для розрізнення загального і порівняльного літературознавства; четвертий — для установлення результатів процедури порівняння. Труднощі на шляху формування наукового методу компаративістики приховані, на думку авторки монографії, «у семантичних дериваціях» слова «компаратив» та похідних від нього [2, 45]. У порівняльному літературознавстві не завжди помітна різниця між методом і теорією, адже ця галузь може запозичати різні методи й теорії.

Компаративізм — не тільки відлуння бачення світу й суспільства, і навіть не тільки інтелектуальна модальність, це ще й стан критики творів літератури і мистецтва. Стандартизація, нівелювання, поглинання масовою культурою інших видів культури призвели до того, що постало питання про легітимність компаративних студій. Однак дослідниця стверджує: «Коли культури уніфікуються, аналіз відмінностей, хоч би якими тонкими, мінімальними,

навіть мікроскопічними вони були, стає ще більш потрібним і необхідним» [22, 55].

Визначаючи компаративістику як студії співвідношень, зв'язків, циркуляцій, взаємодій між літературними й культурними об'єктами, ми вважаємо її методом, але не теорією. Вивчення зв'язків між об'єктами завжди виявляється неповним, необхідно розкривати саму природу цих зв'язків. Компаративний підхід буде ефективним, якщо він застосовується в «зонах порівнюваності», тобто в таких зонах, де соціальні, культурні, історичні, естетичні феномени діють «або як стимулятори, або, навпаки, як інгібітори порівняння», — зазначає Г. Жюкуа [1, 32]. Для легітимізації узагальнень компаративіст має знати про евристичний потенціал свого методу, теоретичні аспекти та умови його використання. Слід поміркувати не тільки над питаннями, що, коли і як треба порівнювати, але також і над тим, у яких умовах це робити.

Отже, на сьогодні дослідження національних літератур без їхнього залучення до царини компаративістських досліджень є неповним, характер порівнянь та зіставлень художніх текстів, навпаки, відкриває широкі можливості для різнотекстових тлумачень.

Список використаної літератури

1. Jucquoi G., Swiggers P. *Le comparatisme devant le miroir*. Louvain-La-Neuve: Peeters, 1991. 166 p.
2. Toudoire-Surlapierre F. *Notre besoin de comparaison*. Paris: Orizons, 2013. 187 p.